

**ПСИХИЧНОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ НА ЧОВЕКА –
ФАКТОРИ НА ВЛИЯНИЕ**
ПСИХИЧНОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ В ДЕТСКА И ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ

ПСИХОЛОГИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Том 20, Книжка 3, Декември 2017, 423-441

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://journalofpsychology.org>; e-mail: psy_research@abv.bg

**РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ,
ПОЛОВО-РОЛЕВИ ОРИЕНТАЦИИ
И РОМАНТИЧНИ УБЕЖДЕНИЯ И ОПИТ
ПРИ БЪЛГАРСКИ СТУДЕНТИ ВЪВ ВЪЗНИКВАЩА
ЗРЕЛОСТ (18–29 ГОДИНИ)**

Ева ПАПАЗОВА¹ и Магдалена ГАРВАНОВА²

¹*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
департамент Психология*

БЪЛГАРИЯ, София 1113, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 6¹

²*Университет по библиотекознание и информационни технологии*

БЪЛГАРИЯ, София 1574, бул. „Цариградско шосе“ 119

✉ eva.papazova@gmail.com; ✉ magivasileva@yahoo.com

Резюме. *Формирането и поддържането на романтични отношения е приоритетна психосоциална задача на развитието за младежите във възникваща зрелост (18–29 г.). Романтичните отношения и опит имат важни последици за психичното благополучие и адаптация на индивида. Докладът проследява слабо анализиран проблем в психологическата литература, а именно взаимосвързката между родителските стилове, полово-ролевите ориентации и романтичните убеждения и опит сред български студенти във възникваща зрелост – 18–29 г. (N = 255). Резултатите от проведеното емпирично изследване показват, че най-предпочитаният родителски стил от младите хора е авторитетният. Доминира женствената полово-ролева ориентация, а романтичните убеждения и преживявания са от съществено значение при формиране на психосоциалната идентичност в периода на нововъзникваща зрелост, като се явяват предиктор на авторитетния родителски стил.*

Ключови думи: *родителски стилове; полово-ролеви ориентации; романтични убеждения; романтичен опит; възникваща зрелост.*

Статията да се цитира по следния начин:

Папазова, Е., Гарванова, М. (2017). Родителски стилове, полово-ролеви ориентации и романтични убеждения и опит при български студенти във възникваща зрелост (18–29 години). *Психологични изследвания*, Том 20, Кн. 3, 2017, 423-441. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Е. Папазова, М. Гарванова, 2017

Приноси на авторите в статията:

Ева Папазова – Въведение, Теоретични предпоставки, Методология, обработка на данните и табличното им представяне, Резултати и обсъждане, Изводи и заключение, Използвана литература
Магдалена Гарванова – Резюме, Теоретични предпоставки, Резултати и обсъждане, Изводи и заключение

Статията е постъпила през юни 2017

Приета за публикуване през септември 2017

Публикувана през декември 2017

Авторите са прочели и одобрили окончателния вариант на ръкописа.

THE PSYCHOLOGICAL WELL BEING – FACTORS OF INFLUENCE
THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING IN CHILDHOOD AND ADOLESCENCE

PSYCHOLOGICAL RESEARCH

Volume 20, No 3, December 2017, 423-441

ISSN 0205-0617 (Print) ISSN 2367-9174 (Online)

<http://journalofpsychology.org>; e-mail: psy_research@abv.bg

**PARENTING STYLES, GENDER-ROLE ORIENTATIONS
AND ROMANTIC BELIEFS AND EXPERIENCE AT
BULGARIAN STUDENTS IN EMERGING ADULthood
(18-29 YEARS OLD)**

Eva PAPAZOVA¹, Magdalena GARVANOVA²

¹*Institute for Population and Human Studies (Bulgarian Academy of Sciences),
Psychology Department*

BULGARIA, Sofia 1113, Acad. Georgi Bonchev St., Bl. 6^{1,2}

²*University of Library Studies and Information Technologies*

BULGARIA, Sofia 1574, 119 Tsarigradsko shose Blvd.,

✉ eva.papazova@gmail.com; ✉ magivasileva@yahoo.com

Abstract. *The formation and maintenance of romantic relationships is a priority psychosocial development task for emerging adults (18-29). Romantic relationships and experiences have important implications for the psychological well-being and adaptation of the individual. The paper traced out a poorly analysed problem in the psychological literature, namely the relationship between parenting styles, gender-role orientations and romantic beliefs and experience among Bulgarian students at emerging adulthood aged 18-29 (N = 255). The results of the empirical research showed that the most preferred parenting style among young people was the authoritative one. Preference for feminine gender-role orientation is observed. Also, romantic beliefs and experience were essential in the formation of psychosocial identity in the period of emerging adulthood.*

Keywords: parenting styles, gender-role orientations, romantic beliefs, romantic experience, emerging adulthood

The article can be cited as follows:

Papazova, E., Garvanova, M. (2017). Roditeliski stilove, polovo-rolevi orientatsii i romantichni ubegdeniya i opit pri balgarski student vav vaznikvashta zrelost (18-29 godini). [Parenting styles, gender-role orientations and romantic beliefs and experience at Bulgarian students in emerging adulthood (18-29

years old)]. *Psychological Research*, Volume 20, Number 3, 2017, 423-441] ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online), (in Bulgarian).

© E. Papazova, M. Garvanova, 2017

Contribution:

Eva Papazova – Introduction, Theoretical background, Methodology, Data processing and tables, Results and Discussion, Conclusions, References

Magdalena Garvanova – Abstract, Theoretical background, Results and Discussion, Conclusions

Submitted – June 2017

Revised – September 2017

Published – December 2017

The authors have read and approved the final manuscript.

В съвременните западни общества и култури юношеството започва по-рано, а зрялата възраст (свързана с романтично партньорство, сключване на брак и родителство) идва много по-късно, отколкото при предишни поколения (Arnett 2000, 2004). За повечето млади хора годините от края на юношеството до края на двадесетте години е време „както на вълнение, така и на несигурност, широко отворени възможности и объркване, нови свободи и нови страхове“ (Arnett 2004: 3). Ето защо този период се разграничава като уникален и важен етап в развитието, различен от юношеството и ранната млада възраст.

Арнет (Arnett 2004) постулира, че нововъзникващата зряла възраст е периодът, през който младите хора изследват възможности в романтиката и любовта, за да открият за какъв човек биха искали да се оженият и да придобият романтичен опит, преди да изберат този, с когото да си партнират постоянно. Според този американски психолог, възникващите възрастни могат да имат много и различни романтични връзки, като тези взаимоотношения често са нестабилни и краткосрочни. От тази гледна точка, романтичните връзки по време на възникващата зряла възраст до голяма степен са свързани с проучване и експериментирание и би трябвало да имат слабо влияние върху по-късното семейно поведение.

Формирането и поддържането на романтични отношения е приоритетна задача на развитието за нововъзникващите възрастни. Романтичните отношения имат важни последици за благополучието и психологичната адаптация на индивида. Полово-ролевите ориентации и поведението, свързано с романтичните преживявания, също могат да прогнозира нагласи и поведение в брака под формата на родителски стилове (Axinn & Thornton 1993; Axinn & Barber 1997). Следователно, важно е да се анализират както романтичните отношения по време на възникващата зряла възраст, така и детерминантите и последиците от тези романтични връзки.

Целта на настоящата статия е да проучи взаимовръзката между полово-ролевите ориентации, романтичния опит и убеждения и възприеманите родителски стилове във възникваща зрелост – 18–29 години.

РОМАНТИЧЕН ОПИТ И РОМАНТИЧНИ УБЕЖДЕНИЯ ВЪВ ВЪЗНИКВАЩА ЗРЕЛОСТ

Създаването и поддържането на успешна романтична връзка е предизвикателство, а намирането на желан партньор или на партньор изобщо може да води до проблеми и трудности (Clark & Beck, 2010; Rusbult, Arriaga, & Agnew, 2003). Дори при намиране на желан партньор, отношенията след време могат да се влошат и любовта и щастието да изчезнат (Maner & Miller, 2010). Тези въпроси предизвикват тревога сред младежите в настъпваща зрелост поради факта, че те имат малко опит в поддържането на успешна дългосрочна връзка (Arnett, 2000; Clark & Beck, 2010; Maner & Miller, 2010; Stanley, Rhoades, & Fincham, 2010).

Романтичната любов се концептуализира като привързаност, грижовност и сексуално привличане и това е от решаващо значение за развитието на интимните отношения (вж. Adams 1986; Fitness, Fletcher, & Overall 2005; Shaver, Morgan, & Wu 1996). Партньорите могат да възприемат връзката си като добра или лоша и обясненията, които правят за нея влияят върху емоциите, мотивацията и поведението им (Blascovich & Mendes 2000; Fletcher, Fitness, & Blampied 1990; Fletcher & Thomas 2000; Fincham 2003; Fincham et al. 1998).

Когато възникващите възрастни влизат в една романтична връзка, те трябва да имат представа за това дали партньорът им е човекът, с когото искат да прекарат живота си и евентуално да изградят семейство с него. Следователно, *романтичните отношения започват да стават по-изявени и по-отчетливи по време на този период* (Meeus et al. 2007). Изследванията показват, че възникващите възрастни, които са имали поне една дългосрочна връзка, е вероятно да имат постигната идентичност

или мораториум и по-малко вероятно да имат дифузна идентичност при съвместяването на професионалния и семейния живот (Frisén & Wängqvist 2011).

Българско изследване, което се фокусира върху романтичните взаимоотношения установява, че в трудов аспект този вид отношения няма връзка с ангажираността в работата. От своя страна, приятелството оказва значимо влияние върху ангажираността в работата при лица на възраст между 20 и 51 години. Най-изразени са романтичните отношения при 20–25-годишните участници в изследването (Tair et al. 2016).

РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ И ВЪЗНИКВАЩА ЗРЕЛОСТ

Родителските стилове се описват като комплекс от поведенчески реакции на родителите, които създават атмосферата на взаимодействията родител–дете в различни ситуации (Mize & Pettit 1997). Въз основа на работата на Баумринд (Baumrind 1967, 1978, 1995) и изследователи, които продължават работата ѝ (напр. Массобу & Мартин 1983; Робъртс 1986), са създадени няколко обширни типологии на родителските стилове, като например авторитетен, авторитарен и разрешаващ. Тези родителски стилове се разграничават по отношение на две дименсии – топлина и контрол.

Авторитетните родители са склонни да се показват както с висок контрол, така и с висока отзивчивост и топлина към своите деца. Очакванията са ясни, правилата са категорични и рационални, а дисциплината се прилага по последователен начин. Баумринд (Baumrind 1978) обяснява, че авторитетните родители открито обсъждат всякакви проблеми или действия, които могат да възникнат във връзка с детето и проявяват твърд контрол, когато е необходимо.

Авторитарните родители съчетават висок контрол с по-ниски нива на топлина. Този родителски стил дава възможност за силен родителски контрол върху детето,

оставяйки минимално участие на детето във вземането на решения (Baumrind 1991). Освен това, в тази форма на еднопосочна комуникация на детето не е разрешено да изразява възгледи или мнения (Baumrind 1978).

Разрешаващите родители проявяват високи нива на топлина и ниски нива на контрол. Тъй като топлината се показва чрез разглеждане, разрешаващите родители са склонни да не бъдат взискателни и да избягват контрол върху поведението при очертаване на границите в детска среда (Baumrind & Black 1967). От децата се изисква малко, особено в областите на зрялост и отговорност (Baumrind 1991).

Проучвания разкриват, че самооценката на възникващите възрастни и себеактуализацията им е в положителна корелация с авторитетния родителски стил (Bun et al. 1988; Dominguez & Carton 1997). Авторитетният стил, който е прилаган и упражняван от родителите, се свързва с развитието на автономия при нововъзникващите възрастни (Dominguez & Carton 1997).

Българско изследване със 180 студенти във възникваща зрелост установява, че при възпитанието на изследваните лица в най-голяма степен е използван авторитетен родителски стил, т.е. задавани са точни и ясни правила, съчетани с гъвкавост и топлина. Следва разрешаващ родителски стил, който се изразява в поемане на отговорност за нуждите на детето и избягване на ограничения или изисквания. В най-малка степен майките са използвали авторитарен стил, като са налагали високи изисквания и контрол (Рашева 2013).

ПОЛОВО-РОЛЕВИ ОРИЕНТАЦИИ И ВЪЗНИКВАЩА ЗРЕЛОСТ

Терминът „пол“ (gender) изразява практиките, свързани с женственост, мъжественост или андрогинност в социалните взаимоотношения. Полово-ролевите ориентации се научават чрез процеса на социализация, когато децата получават разбиране за това кои личностни черти са свързани

с мъжествеността (маскулинни черти) и кои са свързани с женствеността (феминни черти) (Vem 1979). След това те развиват своите Аз-концепции спрямо тези две измерения (Palan 2001).

Мъжествеността и женствеността представляват независими измерения на дадена Аз-схема и съжителстват в рамките на един индивид. Хората се различават в степента, до която те се определят като мъжествени, женствени или андрогинни, въпреки че мъжете не е задължително винаги да притежават мъжествени Аз-концепции, а жените – женствени Аз-концепции (Vem 1981). Както жените, така и мъжете могат да притежават и женствени, и мъжествени Аз-концепции, т.е. да са андрогинни (Chang 2006). Възникващата зрелост като период от жизнения цикъл, характеризира се с изпробване на множество независими социални роли, предполага експериментирането и с трите типа полово-ролеви ориентации в тази възраст (Arnett 2004).

РЕЛАЦИЯ МЕЖДУ ПОЛОВО-РОЛЕВИ ОРИЕНТАЦИИ, РОМАНТИЧНИ УБЕЖДЕНИЯ И ОПИТ И РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ

Изследване с 230 студенти на възраст 18–23 години търси взаимовръзка между родителските стилове и половите роли. Резултатите от проучването установяват, че авторитарният стил корелира положително с андрогинността и при двата пола в годините на възникваща зрелост (Lin & Billingham 2014).

В литературата не се откриват изследвания, които експлицитно да установяват връзка между романтични очаквания и убеждения, родителски стилове и полови роли в периода на възникваща зрелост. Индиректно се допуска, че полово-ролевите ориентации и поведението, свързано с романтичните връзки, могат да прогнозираат нагласи и поведение в брака под формата на родителски стилове (Axinn & Thornton 1993; Axinn & Barber 1997).

Нововъзникващите възрастни са все още слабо проучена възрастова група в

България. Малкото на брой емпирични изследвания у нас, които се фокусират конкретно върху възрастовия период 18–29 години, верифицират наличието на хетерогенност в тази възраст, потвърждават съществуването на определени дименсии на възникващата зрелост и открояват типологична специфика и житейски задачи, характерни за възникващите възрастни в контекста на съвременната българска култура (Pencheva & Papazova; Papazova, Moody & Bathurst 2015; Garvanova 2011; Bogova 2015; Bogova & Atanasova 2015).

Следователно, съществува необходимост от нови емпирични данни върху проблематика, отнасяща се до годините на възникващата зрелост у нас. Настоящият доклад е опит за внасяне на повече яснота върху една от значимите психосоциални задачи на развитието във възникваща зрелост, а именно – създаване на романтични отношения и партньорство. От интерес е също така да се проследи как половите роли и поведението, свързано с романтичните връзки, прогнозира възприеманите родителски стилове във възникваща зрелост – 18–29 години.

ЦЕЛ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Да се анализира спецификата и взаимовръзката между полово-ролеви ориентации, романтични убеждения и опит и родителски стилове в годините на възникваща зрелост в българската социокултурна среда.

ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

1. Да се направи профил по трите конструкта – полово-ролеви ориентации, романтични убеждения и опит и родителски стилове.
2. Да се проследи връзката между полово-ролеви ориентации, романтични убеждения и опит и родителски стилове.
3. Да се изследва дали полово-ролевите ориентации и романтичните убеждения и опит детерминират родителските стилове.

ХИПОТЕЗИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

1. Очакваме да се очертае характерна за възникващата зрелост специфика чрез трите конструкта – родителски стилове, полово-ролеви ориентации и романтични убеждения и опит.
2. Допускаме, че съществува връзка между полово-ролеви ориентации, романтични убеждения и опит и родителски стилове (Lin & Billingham, 2014).
3. Предполагаме, че полово-ролевите ориентации и романтичните убеждения и опит ще детерминират родителските стилове (Axinn & Thornton, 1993; Axinn & Barber, 1997).

УЧАСТНИЦИ В ИЗСЛЕДВАНЕТО

Извадката се състои от 255 студенти във възрастовия диапазон 18–29 г. ($M = 22,86$; $SD = 3,86$), от които 166 (65,1%) мъже и 89 (34,9%) жени. От тях, 141 (55,3%) са неженени/неомъжени, 41 (16,1%) са женени/омъжени, 10 (3,9%) са разведени/разделени и 63 (24,7%) съжителстват с партньор. Тези, които имат деца, са 66 (25,9%), а тези без деца са 189 (74,1%). Студентите са анкетирани групово по време на семинарни занятия в периода септември–ноември 2015 г. Всички участници в изследването учат в Университета по библиотекознание и информационни технологии – УниБИТ, бакалавърска степен на обучение в специалности в професионални направления „Обществени комуникации и информационни науки“ и „Информатика и компютърни науки“.

МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

1. Въпросник, измерващ възприети родителски стилове (Robinson et al., 1995). Състои се от три скали – по 13 айтема за *авторитарен* и *авторитетен* родителски стил и 4 айтема за *разрешаващ* родителски стил. От изследваните лица се изисква да оценят в каква степен биха се ангажирали с възприемани от тях родителски практики. Скалата за оценка е 6-степенна от 1 – „никога“ до 6 „винаги“. Най-високият бал по трите подска-

ли определя предпочитания родителски стил. Алфа на Кронбах е както следва: за цялата методика – 0,76; авторитетен родителски стил – 0,83; авторитарен родителски стил – 0,80; разрешаващ родителски стил – 0,52.

2. Въпросник на Сандра Бем за измерване на полово-ролевите ориентации – Bem Sex-Role Inventory (BSRI) (Bem, 1979). Въпросникът се състои от 60 айтема, съответно 20 айтема измерващи *мъжественост*, 20 айтема измерващи *женственост* и 20 айтема измерващи *неутралност*. Скалата за оценка е 7-степенна от 1 – „никога или почти никога не е вярно“ до 7 – „почти винаги е вярно“. Алфа на Кронбах е както следва: за цялата методика – 0,87; скала за мъжественост – 0,83; скала за женственост – 0,80; скала за неутралност – 0,60.
3. Въпросник за измерване на романтични убеждения на Спечер и Метс – Romantic Beliefs Scale (RBS) (Sprecher & Metts, 1989). Въпросникът се състои от 15 айтема. От изследваните лица се изисква да дадат своето лично мнение относно *любовта* и *романтиката* по всяко едно твърдение. Скалата за оценка е 7-степенна от 1 – „напълно несъгласен“ до 7 – „напълно съгласен“. Алфа на Кронбах е 0,83.
4. Скала за измерване на романтичен опит (Costigan, 2006). Изследваните лица първо трябва да отговорят на въпроса дали в момента имат *романтична връзка*. Ако имат романтични преживявания, от тях се изисква да оценят доколко доволни или недоволни са от отношенията си с този човек по 7-степенна скала, където 1 е „напълно неудовлетворен“, а 7 – „напълно удовлетворен“ ($M = 5,65$; $SD = 1,23$).

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ: ПОЛОВИ И ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ

На табл. 1. е представена дескриптивната статистика на дименсиите на родителските стилове.

Както се вижда от табл. 1., най-предпочитаният родителски стил от студентите във възникваща зрелост е авторитетният, следван от авторитарния и накрая от разрешаващия стил. Находката частично кореспондира с изследването на Рашева (2013). Различията в подредбата се дължат най-вероятно на различията в скалите за измерване, съответно на възприет родителски стил и на родителски стил, усвоен от родителите. Резултатът от настоящето изследване с голяма вероятност показва, че възникващите възрастни са склонни да упражняват както висок контрол, така и да демонстрират висока отзивчивост и топлина към своите деца. Очакванията им са ясни, правилата са категорични и рационални, а дисциплината, свързана с възпитанието на децата, се прилага по последователен начин.

На табл. 2. са представени резултатите от t-теста за независими извадки, чрез който са проследени половите различия по трите родителски стила. С удебеляване са отбелязани статистически значимите коефициенти на Стюдънт.

От табл. 2. става ясно, че значими полови различия се наблюдават единствено при авторитетния родителски стил, който се цени в по-голяма степен от жените, отколкото от мъжете. С други думи, жените в съпоставка с противоположния пол изразяват по-силни предпочитания към ясни правила и дисциплина, съчетани с контрол и топлина при отглеждането на децата.

Резултатите от еднофакторния дисперсионен анализ (One-Way ANOVA), с помощта на който е установена каква е връзката и влиянието на фактора възраст върху

ТАБЛИЦА 1
РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ (ОПИСАТЕЛНА СТАТИСТИКА)

TABLE 1
PARENTAL STYLES (DESCRIPTIVE STATISTICS)

Родителски стилове	Брой айтеми	M	SD	Min	Max	α
Авторитетен	13	5,11	0,63	1,69	6,00	0,83
Авторитарен	13	2,70	0,78	1,00	5,08	0,80
Разрешаващ	4	2,68	0,77	1,00	5,00	0,52

ТАБЛИЦА 2
ПОЛОВИ РАЗЛИЧИЯ ПО РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ

TABLE 2
GENDER DIFFERENCES IN PARENTAL STYLES

Родителски стилове	Пол	M	SD	t	p
Авторитетен	Мъже	5,02	0,67	-3,41	0,049
	Жени	5,28	0,52		
Авторитарен	Мъже	2,69	0,77	0,15	0,653
	Жени	2,71	0,80		
Разрешаващ	Мъже	2,60	0,77	2,40	0,884
	Жени	2,84	0,75		

ТАБЛИЦА 3
ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ ПО РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ (ANOVA)

TABLE 3
AGE DIFFERENCES IN PARENTAL STYLES (ANOVA)

Родителски стилове	ANOVA		18–21 г. I група	22–25 г. II група	26–29 г. III група	Пост-хок тест LSD p < 0,05
	F	p	M (SD)	M (SD)	M (SD)	
Авторитетен	3,22	0,042	5,01 (0,69)	5,10 (0,53)	5,25 (0,58)	I гр. с III гр.
Авторитарен	0,12	0,883	2,69 (0,77)	2,75 (0,88)	2,68 (0,72)	---
Разрешаващ	0,40	0,678	2,65 (0,78)	2,65 (0,79)	2,75 (0,75)	---

ТАБЛИЦА 4
СКАЛА ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА РОМАНТИЧНИ УБЕЖДЕНИЯ (ОПИСАТЕЛНА СТАТИСТИКА)

TABLE 4
ROMANTIC BELIEFS SCALE (DESCRIPTIVE STATISTICS)

Променлива	Брой айтеми	M	SD	Min	Max	α
Романтични убеждения	15	71,08	13,99	17	104	0,83

трите родителски стила, са представени на табл. 3. С убедряване са отбелязани значимите коефициенти на Фишер. За целите на ANOVA изследваните лица са разделени в три възрастови групи – 18–21 г. (N = 122; 49,4%), 22–25 г. (N = 50; 20,2%) и 26–29 г. (N = 75; 30,4%).

Данните от табл. 3. разкриват, че съществува значима разлика между 18–21- и 26–29-годишните студенти по отношение на авторитетния родителски стил, която е в полза на втората възрастова група. По данни на Националния статистически институт (НСИ) средната възраст на жените при раждане на първо дете се увеличава от 26,5 г. през 2013 г. на 26,7 г. през 2014 г. (НСИ, 2014). Възрастта за раждане на първо дете при жените попада именно във възрастния диапазон 26–29 г. По всяка вероятност, освен че както вече беше посочено, авторитетният родителски стил е най-

предпочитан от възникващите възрастни, той е ценен и от жените, които са по-близо до раждането на първо дете като възраст.

*РОМАНТИЧНИ УБЕЖДЕНИЯ И
РОМАНТИЧЕН ОПИТ: ПОЛОВИ И
ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ*

На табл. 4. е представена дескриптивната статистика по скалата за романтични убеждения на Спречер и Метс (Sprecher & Metts 1989).

Измерената средна стойност от 71,08 по скалата в настоящето проучване е по-висока от тази, която получават Спречер и Метс при нейното конструиране, а именно – 60,45 (Sprecher & Metts 1989). По всяка вероятност, по-високата средна стойност при нас се дължи на спецификата на извадката, която е от студенти в годините на възникваща зрелост. Създаването на роман-

тично партньорство е една от ключовите задачи на развитието в тази възраст, което го прави сензитивна област в процеса на междудличностната комуникация при младите хора.

Същото важи и за измерената средна стойност при мъжете и жените по скалата за романтичен опит, съответно 70,99 и 71,24 в нашето изследване. При Костиган средните стойности са 62,55 при мъжете и 59,10 при жените (Costigan 2006).

T-тестът за независими извадки показва, че не се наблюдават полови различия по отношение на романтичните убеждения във възникваща зрелост ($t = -1,35$; $p = 0,261$). Не се установяват и възрастови различия по отношение на романтичните убеждения във възникваща зрелост ($F = 1,12$; $p = 0,327$).

Тези от възникващите възрастни, които в момента са в романтична връзка и са натрупали романтичен опит, са умерено удовлетворени от романтичното си партньорство ($M = 5,65$; $SD = 1,23$) по скалата за измерване на романтичен опит (Costigan 2006). Не се регистрират полови ($t = -1,30$; $p = 0,629$), както и възрастови различия при студентите по отношение на натрупания романтичен опит ($F = 0,03$; $p = 0,969$).

ПОЛОВО-РОЛЕВИ ОРИЕНТАЦИИ: ПОЛОВИ И ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ

Изследваните 255 лица във възникваща зрелост попадат в следните полови-ролеви типа (схеми): 92 (36,1%) са *недиференци-*

рани (слабо изразени както маскулинни, така и феминни черти), 65 (25,2%) са *женствени* (силно изразени феминни, но слабо изразени маскулинни черти), 51 (20%) са *мъжествени* (силно изразени маскулинни, но слабо изразени феминни черти) и 47 (18,4%) са *андрогинни* (силно изразени както маскулинни, така и феминни черти). Най-високият процент недиференцирани по отношение на полово-ролевата идентификация лица по всяка вероятност може да се обоснове с характерния за възникващата възраст, според Арнет, психосоциален мораториум, който отлага във времето вземането на решения по важни жизнени въпроси (Arnett 2004). На табл. 5. е представена дескриптивната статистика по трите подскали на въпросника на Bem за измерване на полово-ролеви ориентации (Bem 1979).

От табл. 5. се вижда, че възникващите възрастни предпочитат в най-голяма степен женствената, следвана от мъжествената и накрая от неутралната полово-ролева ориентация. По всяка вероятност тази находка е диференцирана от характерната за българската култура *умерена женственост* (Silgidzhiyan et al. 2007) съгласно теоретичния модел на Хофстеде (Hofstede 2001). На табл. 6. са показани половите различия по трите полово-ролеви ориентации – мъжественост, женственост и неутралност (с удебеляване на значимите коефициенти на Стюдънт за независими извадки).

Както се установява от табл. 6., мъжете са по-мъжествени от жените, а жените

ТАБЛИЦА 5
ПОЛОВО-РОЛЕВИ ОРИЕНТАЦИИ (ОПИСАТЕЛНА СТАТИСТИКА)

TABLE 5
GENDER-ROLE ORIENTATIONS (DESCRIPTIVE STATISTICS)

Полово-ролеви ориентации	Брой айтеми	M	SD	Min	Max	α
Мъжественост	20	4,65	0,74	2,70	6,90	0,83
Женственост	20	4,77	0,68	2,85	6,20	0,80
Неутралност	20	4,40	0,46	2,50	5,80	0,60

ТАБЛИЦА 6
ПОЛОВИ РАЗЛИЧИЯ ПО ПОЛОВО-РОЛЕВИ ОРИЕНТАЦИИ

TABLE 6
GENDER DIFFERENCES IN GENDER-ORIENTED ORIENTATIONS

Полово-ролеви ориентации	Пол	М	SD	t	p
Мъжественост	Мъже	4,76	0,77	3,32	0,001
	Жени	4,44	0,65		
Женственост	Мъже	4,60	0,70	-5,98	0,000
	Жени	5,11	0,52		
Неутралност	Мъже	4,40	0,49	-0,39	0,697
	Жени	4,42	0,43		

ТАБЛИЦА 7
ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ ПО ПОЛОВО-РОЛЕВИ ОРИЕНТАЦИИ (ANOVA)

TABLE 7
AGE DIFFERENCES IN GENDER-ROLE ORIENTATIONS (ANOVA)

Полово-ролеви ориентации	ANOVA		18-21 г. I група	22-25 г. II група	26-29 г. III група	Пост-хок тест LSD p < 0,05
	F	p	М (SD)	М (SD)	М (SD)	
Мъжественост	1,41	0,246	4,56 (0,76)	4,73 (0,72)	4,71 (0,73)	---
Женственост	3,90	0,021	4,63 (0,68)	4,82 (0,64)	4,90 (0,69)	I гр. с III гр.
Неутралност	0,91	0,404	4,39 (0,54)	4,35 (0,37)	4,46 (0,39)	---

обратно – са по-женствени от мъжете. На табл. 7. са представени възрастовите различия по отношение на полово-ролевите ориентации.

Резултатите сочат, че съществуват значими различия по отношение на женствеността между 18–21- и 26–29-годишните младежи. Възникващите възрастни във възрастния диапазон 26–29 г. са по-женствени от 18–21-годишните студенти (табл. 7.). Вероятно с увеличаване на възрастта се засилва *генеративността*, изразяваща се в създаване на потомство и полагане на родителски грижи, преподаване, упражняване на менторска роля и др. (Eriksan 2013), което извежда на преден план женствените ценности и убеждения.

ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ, РОМАНТИЧНИ УБЕЖДЕНИЯ И ПОЛОВО-РОЛЕВИ ОРИЕНТАЦИИ

Романтичните убеждения корелират слабо с авторитетния родителски стил и с трите полово-ролеви ориентации – мъжественост, женственост и неутралност. От своя страна, романтичният опит при възникващите възрастни взаимодействия слабо с авторитетния родителски стил и с женствеността (табл. 8.). Неслучайно редица проучвания очертават, че авторитетният родителски стил във възникваща зрелост корелира положително със самочувствието и себеактуализацията (Bun et al. 1988; Dominguez & Carton 1997) и с

развитието на автономията при младите хора (Dominguez & Carton 1997). Към тези характеристики може да се добави и наличието на романтични убеждения и опит, което безспорно носи самочувствие в тази възраст и корелира с трите типа полово-ролеви ориентации. Това по своята същност

определя стремежите към автономия в предпочитанията към половите роли и половата идентичност.

На табл. 9. са обобщени резултатите от линейния регресионен анализ между родителските стилове, полово-ролевите ориентации, романтичните убеждения и опит.

ТАБЛИЦА 8

КОРЕЛАЦИОННИ ЗАВИСИМОСТИ МЕЖДУ РОДИТЕЛСКИ СТИЛОВЕ, ПОЛОВО-РОЛЕВИ ОРИЕНТАЦИИ И РОМАТИЧНИ УБЕЖДЕНИЯ ВЪВ ВЪЗНИКВАЩА ЗРЕЛОСТ

TABLE 8

CORRELATIONS BETWEEN PARENTAL STYLES, GENDER-ROLE ORIENTATIONS, AND ROMANTIC BELIEFS IN EMERGING ADULTHOOD

Променливи	Романтични убеждения	Романтичен опит
Авторитетен стил	0,23**	0,25**
Авторитарен стил	0,03	-0,03
Разрешаващ стил	0,02	0,05
Мъжественост	0,16**	0,13
Женственост	0,28**	0,17*
Неутралност	0,23**	0,01

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

ТАБЛИЦА 9

РЕГРЕСИОННИ ЗАВИСИМОСТИ

TABLE 9

REGRESSIONS

Независима променлива	Зависима променлива	β	p	R^2
Мъжественост	Авторитетен стил	0,14	0,001	20,0%
Женственост		0,43	0,001	18,2%
<hr/>				
Независима променлива	Зависима променлива	β	p	R^2
Романтични убеждения	Авторитетен стил	5,07	0,001	5,3%
<hr/>				
Независима променлива	Зависима променлива	β	p	R^2
Романтичен опит	Авторитетен стил	0,25	0,001	6,2%

Линейният регресионен анализ показва, че авторитетният родителски стил във възникваща зрелост се детерминира от мъжествеността, женствеността, романтичните убеждения и опит. Най-голям процент от вариацията на авторитетния родителски стил се дължи на мъжествеността – 20,0%, следван от женствеността 18,2%. Авторитетният родителски стил във възникваща зрелост се детерминира в по-голяма степен от инструментални, отколкото от експресивни личностни черти. Наличието на романтичен опит във възрастта 18–29 г. обяснява 6,2% от вариацията на възприетия авторитетен родителски стил. Романтичните убеждения при възникващите възрастни определят едва 5,3% от вариацията на авторитетния родителски стил.

Изводи и заключение

Една от важните психосоциални задачи на развитието във възникваща зрелост (18–29 г.) се изразява в търсене и експериментирание с романтичното партньорство. Настоящото изследване се фокусира именно върху романтичните убеждения и преживявания във възникваща зрелост. Опитали сме се да направим профил на младежите по три измерения – полово-ролеви ориентации, възприет родителски стил и романтични убеждения и опит. Тези изследователски усилия бяха породени от отсъствието на релевантни проучвания в периода на възникваща зрелост у нас. Интерес представляваше да се проследи също така взаимовръзката между тези три конструкта в тази възрастова група, като се опитахме да установим дали родителските стилове се детерминират от полово-ролевите ориентации и романтичните убеждения и опит при младите възрастни у нас. В обобщен вид резултатите показаха, че:

1. Най-предпочитаният родителски стил от студентите във възникваща зрелост е авторитетният. Възникващите възрастни са склонни да се показват както с висок контрол, така и с висока отзивчивост и топлина към своите деца. Жените

в сравнение с мъжете и 26–29-годишните студенти в съпоставка с по-младите възрастови групи ценят в по-голяма степен авторитетния стил, намирайки се най-близо до възрастта на раждане и отглеждане на деца.

2. Романтичните убеждения са силно изразени във възрастта 18–29 г., а наличието на романтичен опит носи умерена удовлетвореност на нововъзникващите възрастни.
3. Възникващите възрастни предпочитат в най-голяма степен женствената полово-ролева ориентация, което по-всяка вероятност е породено от спецификата на българската култура. Мъжете са по-мъжествени от жените, а жените са съответно по-женствени от мъжете. 26–29-годишните са по-женствени от 18–21-годишните младежи вероятно поради засилване на генеративността с натрупването на жизнен опит.
4. Романтичните убеждения се свързват слабо с авторитетния родителски стил и с трите полово-ролеви ориентации. От своя страна, романтичният опит корелира слабо с авторитетния родителски стил и с женствеността. По своята същност тези взаимовръзки могат да се обяснят с предпочитанието към автономия и положителното самочувствие във възникваща зрелост и са в границите на направените предположения.
5. Авторитетният родителски стил във възникваща зрелост се детерминира от мъжествеността, женствеността, романтичните убеждения и опит, което също е в очакваната посока. В най-голяма степен предпочитанието към авторитетен родителски стил се определя от инструментални личностни черти.

Като цяло изведените находки потвърждават допускането за специфична, възрастово обусловена връзка между трите измервани конструкта – родителски стилове, полово-ролеви ориентации, романтични убеждения и опит, които ще бъдат анализирани в релация с други психологически конструкти в бъдещи изследвания.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Богова, Х.** (2015). Невербалните комуникационни знаци при обучението на студенти. В: Б. Хинкова и М. Нанкова (съст.) *Нови информационни технологии в образователния процес. Доклади и съобщения от Десетия научен семинар на УниБИТ, проведен в Истанбул на 4–8 април 2015 г.* С., Издателство „За буквите – О писменехъ“, 340–351.
2. **Богова, Х., Атанасова, М.** (2015). Формиране на комуникационни умения на лидера в академична среда. В: *Научна сесия „Лидерството в демократична среда: изучаване, преподаване, възпитаване“*. Институт за изследване и развитие на лидерството в информационна среда, София, 30 януари 2015 г., Бюлетин № 9. С., Издателство „За буквите – О писменехъ“, 137–141.
3. **Гарванова, М.** (2011). Основни жизнени цели, удовлетвореност от живота и ценностна криза при български студенти (сравнителен подход). *Българско списание по психология. Сборник научни доклади: VI-ти Национален конгрес по психология, София 18–20 ноември 2011*, 3–4, 77–84.
4. **Ериксън, Е.** (2013). *Идентичност: младост и криза*. С., Издателство „Рива“. НСИ (2014).
5. http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Population2014_2Y19BGI.pdf, посетен на 14.04.2016.
6. **Папазова, Е., Муди, Р., Батхърст, Дж.** (2015). Крос-културно изследване на психологичните типове в годините на възникваща зрелост. *Psychological Thought*, vol. 8 (2), 148–172, doi:10.5964/psyc.v8i2.140.
7. **Пенчева, Е., Папазова, Е.** (2009). Психологичен профил на „възникващата зрелост“ (18–29 г.). *Психологични изследвания*, 2, 221–228.
8. **Рашева, М.** (2013). Взаимовръзки между родителски стилове и перфекционизъм. В: П. Найденова и Щ. Щерионов (съст.) *Семейство и солидарност между поколения*. С., АИ „Проф. М. Дринов“, 279–288.
9. **Силгиджиян, Х., Карабелъова, С., Герганов, Е., Генов, Ю.** (2007). Подобни и различни в рамките на българската култура. Резултати от представително изследване на ценностите и културните практики в България. *Годишник на СУ, книга Психология*, т. 96, 1, 5–74.
10. **Таир, Е., Цамбова, Е., Христов, Х.** (2016). Неформални отношения и ангажираност в работата. В: С. Илиева и др. (съст.) *Лидерство и организационно развитие. Сборник с доклади. Международна научна конференция „Лидерство и организационно развитие“*, Кюстен, България. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 320–327.
11. **Adams, B.** (1986). *The family: A sociological interpretation*. San Diego: Harcourt Bra.
12. **Arnett, J. J.** (2000). Emerging adulthood. A theory of Development from the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, 55 (5), 469–480.
13. **Arnett, J. J.** (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties*. Cary, NC, USA: Oxford University Press.
14. **Axinn, W. G. & Barber, J. S.** (1997). Living arrangements and family formation attitudes in early adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 59 (3), 595–611.
15. **Axinn, W. G. & Thornton, A.** (1993). Mothers, children, and cohabitation: The intergenerational effects of attitudes and behavior. *American Sociological Review*, 58 (2), 233–246.
16. **Baumrind, D.** (1967). Child care practices antecedent three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75 (1), 43–88.
17. **Baumrind, D.** (1978). Reciprocal rights and responsibilities in parent-child relations. *Journal of Social Issues*, 34 (2), 179–196.
18. **Baumrind, D.** (1991). Effective parenting during the early adolescent transition. In: *Family transitions* (pp. 111–163). Cowan, Philip A.; Hetherington, Eileen Mavis; Hillsdale, NJ, England: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
19. **Baumrind, D.** (1995). *Child maltreatment and optimal caregiving in social contexts*. New York, NY, US: Garland Publishing, Inc.
20. **Baumrind, D. & Black, A. E.** (1967). Socialization practices associated with dimensions of competence in preschool boys and girls. *Child Development*, 38, 291–327.
21. **Bem, S. L.** (1979). Theory and measurement of androgyny: A reply to the Pedhazur-Tetenbaum and Locksley-Colten critiques. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1047–1054.
22. **Bem, S. L.** (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354–356.
23. **Blascovich, J. & Mendes, W. B.** (2000). Challenge and threat appraisals: The role of affective cues. In: J. P. Forgas (Ed.), *Feeling and thinking: The role of affect in social cognition* (pp. 131–152). New York: Cambridge University Press.

24. **Bun, J. R., Louiselle, P. A., Misukanis, T. M. & Mueller, R. A.** (1988). Effects of parental authoritarianism and authoritativeness of self-esteem. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 14 (2), 271-282.
25. **Chang, C.** (2006). The influence of masculinity and femininity in different advertising processing contexts: an accessibility perspective. *Sex Roles*, 55, 345-356.
26. **Clark, M. S. & Beck, L. A.** (2010). Initiating and evaluating close relationships: A task central to emerging adults. In: F. D. Fincham, & M. Cui (Eds.), *Romantic relationships in emerging adulthood* (pp. 190-212). Florida: Cambridge.
27. **Costigan, S. M.** (2006). Post-relationship stalking and harassment: The reasonable personal standard of fear. *Dissertation Abstracts International*, 67 (10), 6048B. (No. AAINR18177).
28. **Dominguez, M. & Carton, J.** (1997). The relationship between self-actualization and parenting style. *Journal of Social Behavior and Personality*, 24, 1093-1100.
29. **Fincham, F. D.** (2003). Attributions in close relationships: From Balkanization to integration. In: G. J. O. Fletcher, & M. S. Clark (Eds.), *Handbook of social psychology: Interpersonal processes* (pp. 3-31). Oxford: Blackwell.
30. **Fincham, F. D., Beach, S. R., Arias, I. & Brody, G.** (1998). Children's attributions in the family: The children's relationship attribution measure. *Journal of Family Psychology*, 12, 481-493.
31. **Fitness, J., Fletcher, G. J. O. & Overall, N.** (2005). Interpersonal attraction and intimate relationships. In: M. A. Hogg, & J. Cooper (Eds.), *Handbook of social psychology* (pp. 258-278). London: Sage.
32. **Fletcher, G. J. O. & Thomas, G.** (2000). Behavior and on-line cognition in marital interaction. *Personal Relationships*, 7, 111-130.
33. **Fletcher, G. J. O., Fitness, J. & Blampied, N. M.** (1990). The link between attributions and happiness in close relationships: The role of depression and explanatory style. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9 (2), 243-255.
34. **Frisén, A. & Wängqvist, M.** (2011). Emerging adults in Sweden: Identity formation in the light of love, work and family. *Journal of Adolescent Research*, 26, 200-221.
35. **Hofstede, G.** (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations* (2nd ed.). Beverly Hills, CA: Sage.
36. **Lin, Y. C. & Billingham, R. E.** (2014). Relationship between parenting styles and gender role identity in college students. *Psychological Reports*, 114 (1), 250-271.
37. **Maccoby, E. E. & Martin, J. A.** (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In: P. H. Mussen (Ed.) & E. M. Hetherington (vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4th ed., pp. 1-101). New York: Wiley.
38. **Maner, J. K. & Miller, S. L.** (2010). The evolution of romantic relationships: Adaptive challenges and relationship cognition in emerging adulthood. In: F. D. Fincham, & M. Cui (Eds.), *Romantic relationships in emerging adulthood* (pp. 169-189). Florida: Cambridge.
39. **Meeus, W. H. J., Branje, S. J. T., Van der Valk, I. & De Wied, M.** (2007). Relationships with intimate partner, best friend, and parents in adolescence and early adulthood: A study of the saliency of the intimate partnership. *International Journal of Behavioral Development*, 31, 569-580.
40. **Mize, J. & Pettit, G. S.** (1997). Mothers' social coaching, mother-child relationship style, and children's peer competence: Is the medium the message? *Child Development*, 68 (2), 312-332.
41. **Palan, K. M.** (2001). Gender identity in consumer behavior research: A literature review and research agenda. *Academy of Marketing Science Review*, vol. 2001 (10), 1-23.
42. **Roberts, W. L.** (1986). Nonlinear models of development: An example from the socialization of competence. *Child Development*, 57 (5), 1166-1178.
43. **Robinson, C., Mandlco, B., Olsen, S. F. & Hart, C. H.** (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports*, 77, 819-830.
44. **Rusbult, C. E., Arriaga, X. B. & Agnew, C. R.** (2003). Interdependence in close relationships. In: G. J. O. Fletcher, & M. S. Clark (Eds.), *Handbook of social psychology: Interpersonal processes* (pp. 359-387). Oxford: Blackwell.
45. **Shaver, P. R., Morgan, H. J. & Wu, S.** (1996). Is love a "basic" emotion? *Personal Relationships*, 3, 81-96.
46. **Sprecher, S. & Metts, S.** (1989). Development of the "Romantic Beliefs Scale" and examination of the effects of gender and gender-role orientation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6, 387-411.
47. **Stanley, S. M., Rhoades, G. K. & Fincham, F. D.** (2010). Understanding romantic relationships among emerging adults: The significant

role of cohabitation and ambiguity. In: F. D. Fincham, & M. Cui (Eds.), *Romantic relationships in emerging adulthood* (pp. 224-251). Florida: Cambridge.

REFERENCES

1. **Bogova, H.** (2015). Neverbalnite komunikatsionni znatsi pri obuchenieto na studenti. [Non-verbal communicational signs in student's education]. In: B. Hinkova & M. Nankova (Eds.), *Novi informatsionni tehnologii v obrazovatelniya protses*. [New information technologies in educational process], Papers from scientific seminar of UniBIT, Istanbul 4-8 april 2015 . Sofia., Publishing House "Za bukвите – O pismenehy", 340-351. (in Bulgarian).
2. **Bogova, H., Atanasova, M.** (2015). Formirane na komunikatsionni umeniya na lidera v akademichna sreda. [Formation of communication skills of leader in academic environment]. In: Nauchna sesiya "Liderstvoto v demokraticzna sreda: izuchavane, prepodavane, vazpitavane". [Leadership in democratic environment], Sofia, 30th of january 2015., Bulletin No 9. Sofia., Publishing House "Za bukвите – O pismenehy", 137-141. (in Bulgarian).
3. **Garvanova, M.** (2011). Osnovni zhizneni tseli, udovletvorenost ot zhivota i tsennostna kriza pri balgarski studenti (sravnitelnen podhod). [Basic life aims, satisfaction with life and value crisis at Bulgarian students (comparative approach)], *Bulgarian Journal of Psychology*, Sofia 18-20 november 2011, 3-4, 77-84. (in Bulgarian).
4. **Eriksan, E.** (2013). Identichnost: mladost i kriza. [Identity; youth and crisis], Sofia., Publishing house "Riva". (in Bulgarian).
5. **Papazova, E., Moody, R., Bathurst, Jh.** (2015). Kros-kulturno izsledvane na psihologichnite tipove v godinite na vaznikvashtata zrelost. [Cross-cultural study of psychological types at the years of emerging adulthood], *Psychological Thought*, vol. 8 (2), 148-172, doi:10.5964/psyc.v8i2.140.(in Bulgarian).
6. **Pencheva, E., Papazova, E.** (2009). Psihologichen profil na "vaznikvashtata zrelost" (18-29 g.) [Psychological portrait of emerging adulthood (18-19 y.o.)], *Psychological Research*, 2, 221-228. (in Bulgarian).
7. **Rasheva, M.** (2013). Vzaimovrazki mezhdu roditelski stilove i perfektsionizam. [Interrelations between parental styles and perfectionism], In: P. Naydenova i Sht. Shterionov (sast.) *Semeystvo i solidarnost mezhdu pokoleniya*. [Family and solidarity between generations], Sofia., Publishing house "Prof. M. Drinov", 279-288. (in Bulgarian).
8. **Silgidzhiyan, H., Karabelyova, S., Gerganov, E., Genov, Yu.** (2007). Podobni i razlichni v ramkite na balgarskata kultura. Rezultati ot predstavitelno izsledvane na tsennostite i kulturните praktiki v Balgariya. [Similar and different at the frames of Bulgarian culture], *Annual Book of Sofia University, book Psychology*, Vol. 96, 1, 5-74. (in Bulgarian).
9. **Tair, E., Tsambova, E., Hristov, H.** (2016). Neformalni otnosheniya i angazhiranost v rabotata. [Nonformal relations and engagement in work], In: S. Ilieva i dr. (sast.) *Liderstvo i organizatsionno razvitiye*. [Leadership and organizational development], Papers from International scientific conference, Kiten, Bulgaria. Sofia., Publishing house "Sv. Kliment Ohridski", 320-327 (in Bulgarian).
10. **Adams, B.** (1986). *The family: A sociological interpretation*. San Diego: Harcourt Bra.
11. **Arnett, J. J.** (2000). Emerging adulthood. A theory of Development from the Late Teens Through the Twenties. *American Psychologist*, 55 (5), 469-480.
12. **Arnett, J. J.** (2004). *Emerging Adulthood: The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties*. Cary, NC, USA: Oxford University Press.
13. **Axinn, W. G. & Barber, J. S.** (1997). Living arrangements and family formation attitudes in early adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 59 (3), 595-611.
14. **Axinn, W. G. & Thornton, A.** (1993). Mothers, children, and cohabitation: The intergenerational effects of attitudes and behavior. *American Sociological Review*, 58 (2), 233-246.
15. **Baumrind, D.** (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75 (1), 43-88.
16. **Baumrind, D.** (1978). Reciprocal rights and responsibilities in parent-child relations. *Journal of Social Issues*, 34 (2), 179-196.
17. **Baumrind, D.** (1991). Effective parenting during the early adolescent transition. In: *Family transitions* (pp. 111-163). Cowan, Philip A.; Hetherington, Eileen Mavis; Hillsdale, NJ, England: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
18. **Baumrind, D.** (1995). *Child maltreatment and optimal caregiving in social contexts*. New York, NY, US: Garland Publishing, Inc.
19. **Baumrind, D. & Black, A. E.** (1967). Socialization practices associated with dimensions of

- competence in preschool boys and girls. *Child Development*, 38, 291-327.
20. **Bem, S. L.** (1979). Theory and measurement of androgyny: A reply to the Pedhazur-Tetenbaum and Locksley-Colten critiques. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1047-1054.
 21. **Bem, S. L.** (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-356.
 22. **Blascovich, J. & Mendes, W. B.** (2000). Challenge and threat appraisals: The role of affective cues. In: J. P. Forgas (Ed.), *Feeling and thinking: The role of affect in social cognition* (pp. 131-152). New York: Cambridge University Press.
 23. **Bun, J. R., Louiselle, P. A., Misukanis, T. M. & Mueller, R. A.** (1988). Effects of parental authoritarianism and authoritativeness of self-esteem. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 14 (2), 271-282.
 24. **Chang, C.** (2006). The influence of masculinity and femininity in different advertising processing contexts: an accessibility perspective. *Sex Roles*, 55, 345-356.
 25. **Clark, M. S. & Beck, L. A.** (2010). Initiating and evaluating close relationships: A task central to emerging adults. In: F. D. Fincham, & M. Cui (Eds.), *Romantic relationships in emerging adulthood* (pp. 190-212). Florida: Cambridge.
 26. **Costigan, S. M.** (2006). Post-relationship stalking and harassment: The reasonable personal standard of fear. *Dissertation Abstracts International*, 67 (10), 6048B. (No. AAINR18177).
 27. **Dominguez, M. & Carton, J.** (1997). The relationship between self-actualization and parenting style. *Journal of Social Behavior and Personality*, 24, 1093-1100.
 28. **Fincham, F. D.** (2003). Attributions in close relationships: From Balkanization to integration. In: G. J. O. Fletcher, & M. S. Clark (Eds.), *Handbook of social psychology: Interpersonal processes* (pp. 3-31). Oxford: Blackwell.
 29. **Fincham, F. D., Beach, S. R., Arias, I., & Brody, G.** (1998). Children's attributions in the family: The children's relationship attribution measure. *Journal of Family Psychology*, 12, 481-493.
 30. **Fitness, J., Fletcher, G. J. O., & Overall, N.** (2005). Interpersonal attraction and intimate relationships. In: M. A. Hogg, & J. Cooper (Eds.), *Handbook of social psychology* (pp. 258-278). London: Sage.
 31. **Fletcher, G. J. O. & Thomas, G.** (2000). Behavior and on-line cognition in marital interaction. *Personal Relationships*, 7, 111-130.
 32. **Fletcher, G. J. O., Fitness, J. & Blampied, N. M.** (1990). The link between attributions and happiness in close relationships: The role of depression and explanatory style. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9 (2), 243-255.
 33. **Frisén, A. & Wängqvist, M.** (2011). Emerging adults in Sweden: Identity formation in the light of love, work and family. *Journal of Adolescent Research*, 26, 200-221.
 34. **Hofstede, G.** (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations* (2nd ed.). Beverly Hills, CA: Sage.
 35. **Lin, Y. C. & Billingham, R. E.** (2014). Relationship between parenting styles and gender role identity in college students. *Psychological Reports*, 114 (1), 250-271.
 36. **Maccoby, E. E. & Martin, J. A.** (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In: P. H. Mussen (Ed.) & E. M. Hetherington (vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4th ed., pp. 1-101). New York: Wiley.
 37. **Maner, J. K. & Miller, S. L.** (2010). The evolution of romantic relationships: Adaptive challenges and relationship cognition in emerging adulthood. In: F. D. Fincham, & M. Cui (Eds.), *Romantic relationships in emerging adulthood* (pp. 169-189). Florida: Cambridge.
 38. **Meeus, W. H. J., Branje, S. J. T., Van der Valk, I. & De Wied, M.** (2007). Relationships with intimate partner, best friend, and parents in adolescence and early adulthood: A study of the saliency of the intimate partnership. *International Journal of Behavioral Development*, 31, 569-580.
 39. **Mize, J. & Pettit, G. S.** (1997). Mothers' social coaching, mother-child relationship style, and children's peer competence: Is the medium the message? *Child Development*, 68 (2), 312-332.
 40. **National Statistical Institute** (2014). Retrieved from: http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Population2014_2Y19BG1.pdf, noceren na 14.04.2016.
 41. **Palan, K. M.** (2001). Gender identity in consumer behavior research: A literature review and research agenda. *Academy of Marketing Science Review*, vol. 2001 (10), 1-23.
 42. **Roberts, W. L.** (1986). Nonlinear models of development: An example from the socialization of competence. *Child Development*, 57 (5), 1166-1178.

43. **Robinson, C., Mandleco, B., Olsen, S. F. & Hart, C. H.** (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports*, 77, 819-830.
44. **Rusbult, C. E., Arriaga, X. B. & Agnew, C. R.** (2003). Interdependence in close relationships. In: G. J. O. Fletcher & M. S. Clark (Eds.), *Handbook of social psychology: Interpersonal processes* (pp. 359-387). Oxford: Blackwell.
45. **Shaver, P. R., Morgan, H. J. & Wu, S.** (1996). Is love a "basic" emotion? *Personal Relationships*, 3, 81-96.
46. **Sprecher, S. & Metts, S.** (1989). Development of the "Romantic Beliefs Scale" and examination of the effects of gender and gender-role orientation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6, 387-411.
47. **Stanley, S. M., Rhoades, G. K., & Fincham, F. D.** (2010). Understanding romantic relationships among emerging adults: The significant role of cohabitation and ambiguity. In: F. D. Fincham, & M. Cui (Eds.), *Romantic relationships in emerging adulthood* (pp. 224-251). Florida: Cambridge.

Assoc. Prof. Eva Papazova, PhD

Institute for Population and Human Studies – BAS

email: eva.papazova@gmail.com.

Assoc. Prof. Magdalena Garvanova, PhD

University of Library Studies and

Information Technologies

email: m.garvanova@unibit.bg.